

JEBRON INFO

MAANDELIJKS DIGITAAL INFOBLAD

Juni-juli-augustus 22



JEBRON

2021-2022

Inhoud

- 03 JE VEUX VIVRE - ARNO
- 04 Open brief van Alain Platel na de moord op journaliste Shireen Abu Akleh
- 05 Een uitdagende tekst van JONATHAN HOLSLAG. 'We hoeven er geen doekjes om te winden: het wordt in vele opzichten moeilijker in de toekomst'
- 08 Korte inspirerende bedenkingen van Jan Rolies
- 12 Voor de liefhebbers en kenners van de Franse taal: twee verschillende kijken op Stalin.
- 13 Poetinkenner Michel Eltchaninoff: 'We hebben allemaal gezondigd'
- 20 Opinie Samira Atillah. Dachten voetballers, met al hun privileges, nu echt dat ze onaantastbaar waren? Welcome to the real world, Kompany!
- 22 De fantoompijn genaamd Oekraïne (een boeiend stukje geschiedenis)
- 26 Yuval Noah Harari: 'Het is niet te laat of te moeilijk om het klimaat te redden'
- 31 AGENDA JUNI-JULI-AUGUSTUS2022

Beste lezer,

We openen dit nummer van Jebron Info met leven tussen begin en einde, en met een prachtig lied van de onlangs overleden ARNO.

In ieder geval sterk om ons werkjaar af te sluiten en de grote vakantie mee te openen.

LEVEN TUSSEN BEGIN EN EINDE

Elk leven van begin en einde
Concentrische cirkels
Door mensen bestoekt
De zon ligt middenin
De sterkste kracht van warmte
Liefde om te omarmen.
Ze komt niet op in het oosten
Ze gaat niet onder in het westen
's Middags staat ze niet pal boven onze hoofden.
Windstreken door mensen bedacht
Het is de aarde die cirkelend, roteert rond de zon
Het leven bolt erom heen.
Wij kiezen er woorden voor.
Zoals Noord Oost Zuid West
Thuis voel ik me het best.
De dag begint in het oosten
Eindigt in het westen
Telkens nieuw geboren worden
tot we sterven aan het einder.
Zoals in het kille Noorden.
Zonder de zon
Geen leven.
Mahé 13-03-2022

JE VEUX VIVRE - ARNO

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
Zonder jaloezie, zonder minnaar
Sans jalousie, sans amant
En waar de pessimisten blij zijn
Et où les pessimistes sont contents

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
Zonder papier en waar mijn lever
Sans papier et où mon foie
Stop met huilen
Arrete de pleurer

Ik wil leven in een wereld zonder pillen
Je veux vivre dans un monde sans pilule
waar de rijken en de armen
Où les riches et les pauvres
Bestaat niet meer
N'existent plus

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
waar de honden de katten kussen
Où les chiens embrassent les chats
En waar ze dansen, dansen ze een rumba
Et où ils dansent, ils dansent une rumba

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
waar de ongelukkigen gelukkig zijn
Où les malheureux sont heureux
Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
Waar God is hij verliefd
Où Dieu il est amoureux

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
Zonder poespas en waar de idioten
Sans chichis et où les cons
Geen, geen lawaai maken
Font pas, font pas de bruits
Ik wil heel hoog vliegen.
Je veux voler très haut.

Vrije!
Libre!
Als een vis in het water
Comme un poisson dans l'eau
En in mijn mond, geen woorden
Et dans ma bouche, pas de mots

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
Cholesterol vrij
Sans cholestérol
Met een overdosis rock'n'roll
Avec une overdose de rock'n'roll

Ik wil in een wereld leven
Je veux vivre dans un monde
waar we niet moeten zoeken
Où on doit pas chercher
Op zoek naar schoonheid, op zoek naar
waarheid...
Chercher la beauté, chercher la vérité...

Open brief van Alain Platel na de moord op journaliste Shireen Abu Akleh

DeWereldMorgen dinsdag 17 mei 2022

Alain Platel is een Vlaamse regisseur en choreograaf en oprichter van les ballets C de la B.

Terwijl men zich in heel West-Europa terecht nerveus maakt omtrent de oorlog in Oekraïne en er verder ook alles aan wordt gedaan om via allerhande wegen steun te bieden aan het geteisterde volk daar, gaat het moorden in Israël en de Bezette Gebieden gewoon verder. Alledaagse kost.

Vervelend wel dat de finale van het Eurovisiesongfestival samenviel met de begrafenis van Shireen Abu Akleh in Jeruzalem. Shireen Abu Akleh was een Palestijnse journaliste die meer dan 25 jaar lang voor Al Jazeera verslag deed over het dagelijks geweld in de Bezette Gebieden. Zij was ondertussen de stem geworden van elke Palestijn.

De koelbloedige moord op Shireen op 11 mei door Israëlische snipers, was op zich blijkbaar niet genoeg. De Israëlische veiligheidstroepen hadden er ook geen enkel probleem mee om de rouwstoet van familieleden en vrienden die de kist van Shireen te voet van het mortuarium naar de kerk in Jeruzalem wilden begeleiden, uit mekaar te kloppen. De live beelden waren stuitend: Aan Jean Philip De Tender – één of andere breed glimlachende directeur van het geweldige apolitieke Eurovisiesongfestival – werd in De Zevende Dag van 15 mei gevraagd waarom Rusland wél uit dat festival kon worden gekieperd en Israël niet. Daarop antwoordde hij laconiek dat het festival zich moeilijk kon bezighouden met incidentjes in één van de lidstaten ... Nochtans wordt Israël door de Human Rights Watch Organisation – nota bene in een onderbouwd dossier van meer dan 200 pagina's vol bewijzen – overduidelijk als een apartheidsregime omschreven.

De incidentjes in Israël en de Bezette Gebieden zijn een decennialange reeks van gewelddadige acties en tegenreacties als gevolg van de militaire bezetting van de Palestijnse gebieden en de agressieve onderdrukking van de Palestijnse bewoners.

Shireen staat voor de talloze slachtoffers die in Israël en de Bezette Gebieden de voorbije jaren zijn gevallen als gevolg van het meedogenloze en gewelddadige Israëlische apartheidsregime, zonder dat daar in de Westerse media veel ruchtbaarheid aan wordt gegeven. Meer nog: in vele Westerse landen wordt onder druk van Israël hard gewerkt aan het illegaal én strafbaar maken van een organisatie als BDS (Boycot, Divestment, Sanctions), een internationale en geweldloze beweging van voornamelijk academici en geëngageerde burgers, die pleit voor de boycot van dat Israëlische apartheidsregime.

Ik vraag mij af hoe iemand die de beelden en getuigenissen van de moord op Shireen en het uit mekaar slaan van de rouwstoet heeft gezien en gehoord, zichzelf nog in de spiegel kan kijken en zonder blozen en verpinken kan beweren dat Israël het absolute alleenrecht heeft zichzelf te verdedigen?

Wanneer reageert de internationale gemeenschap eindelijk met actie in plaats van enkel die gemakkelijke verontwaardiging? Actie om Israël aansprakelijk te stellen en verantwoording te laten afleggen voor de dood van de journaliste, actie om Israël niet te laten dicteren wie de Westbank binnen mag en wie niet, actie om dit onmenselijke regime een halt toe te roepen.

Een uitdagende tekst van JONATHAN HOLSLAG: 'We hoeven er geen doekjes om te winden: het wordt in vele opzichten moeilijker in de toekomst'

Niemand moet met deze tekst akkoord te zijn. Belangrijk is dat hij ons doet nadenken.
De Morgen 2 april 2022

Jonathan Holslag doceert aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij is de auteur van Van muur tot muur: de wereldpolitiek sinds 1989. Voortaan schrijft hij elke maand een essay voor De Morgen. U bent pessimistisch, reageerden lezers nadat mijn vorige opstel besloot dat de pijlers van onze welvaart rot zijn (DM 12/3). Hebben we de deiningen dan niet goed doorstaan? Eerst kwamen de terroristen. Hun aanslagen schokten de wereld, maar troffen nog geen miljoenste van onze bevolking en de rust keerde weer. Dan kwam een financiële crisis. Die deed de markten daveren, maar zij herstelden snel en de meeste Belgen zijn vandaag rijker dan ooit. Daarna was er de migratiecrisis. We dreigden overspoeld te worden. Maar het tij van rubberbootjes keerde en de bezorgdheid van de bevolking verschoof naar zaken als milieu en gezondheid. Corona verlamde het leven. Maar wederom bleken mensen en markten veerkrachtig. Nu is er oorlog in Europa. Maar we hoeven niet te vechten en de gaskraan blijft open.

Inderdaad: de veiligheidsmechanismen hebben gewerkt. Artsen, verplegers, verzorgers en medische wetenschappers hebben zichzelf overtroffen. Overheden bleven investeren en hebben daardoor een bloedbad bij bedrijven en burgers voorkomen. Het valt dus wel mee en ons land blijft een formidabele plek. Welnu, het is dat besef dat mij bezorgd maakt. Misschien heeft onze samenleving wel wat weg van Venetië. Zij lijkt onverzettelijk en bij momenten betoverend aan de oppervlakte. Maar de fundamenteen worden aangetast door stijgend en woeliger water. Dat gebeurt gestaag, zodat er gewenning ontstaat, een ondoordacht optimisme, of de begoocheling dat optimisme een plicht is. Maar op optimisme alleen kan een samenleving niet drijven. We mogen ons gelukkig prijzen met onze voorspoed. Maar daartegenover staat meer dan ooit de verantwoordelijkheid om de komende generaties in staat te stellen dat perspectief van vooruitgang te behouden.

BEZORGD

We moeten ons er eerst en vooral voor hoeden dat optimisme geen gemakzucht wordt. Neem het feit dat de armoede in ons land niet is toegenomen of - voor hetzelfde geld - dat we doorheen de recente jaren een vloedgolf aan bankroeten voorkwamen. Dat is deels te danken aan de enorme overheidsuitgaven. Keynes in actie. Daardoor is de netto-overheidsschuld sinds 2019 wel met 73 miljard euro toegenomen; slechts de helft daarvan nog gefinancierd vanuit eigen land. Overheidsschuld, zo houden economen vol, is geen probleem, want gezinnen hebben immers gespaard. Maar het gros van dat vermogen zit bij de rijke toplaag en geld kent geen vaderland. Schuld is ook nodig om te investeren, horen we. Maar, ondanks de overheidsschuld wordt weinig geïnvesteerd: 6 procent van de totale overheidsuitgaven. Daardoor kijken we aan tegen grote noden in de nabije toekomst: van energie en defensie over onderwijs en zorg tot waterhuishouding en logistiek.

De komende generatie erft een aanzienlijke schuld, een grote investeringsachterstand, een vergrijzende arbeidsmarkt, grote buitenlandse afhankelijkheid en een productiviteit die hoog ligt maar amper stijgt. Tezelfdertijd wordt de internationale toestand steeds complexer. De Europese macht taant. Concurrenten liggen op de loer. De klimaatopwarming werkt meedogenloos in op de wereld. Het globale Zuiden stevent af op langdurige onrust. We hoeven er geen doekjes om te winden. Het wordt in vele opzichten moeilijker. Daarbij stelt zich de vraag of opvoeding en onderwijs onze kinderen nog voldoende voorbereiden om die moeilijkheden het hoofd te bieden. Dergelijke bezorgdheid is geen pessimisme; zij geeft net blijk van besef dat de inzet groot is.

VOORUITGANG DEFINIËREN

We helpen de samenleving niet vooruit door te zeggen dat het goed gaat of dat we goed zijn, maar door ze effectief beter te maken. ‘Bam: Wat een open deur!’ denkt u nu. Dat is misschien wel zo. Maar het is niet omdat een deur open staat dat we ook steeds de stap ernaartoe zetten. Soms is het gemakkelijk zaken als evident te beschouwen, maar blijkt het minder evident ernaar te handelen. En als we de stap dan toch willen zetten, moeten we ons eerst beraden over wat goed doen betekent. Dat is voor elk wat anders, maar er zijn toch sterke aanwijzingen over wat ons welzijn, ons geluk verbetert en dus effectief ‘goed’ te noemen is. In rijke landen zijn dat vooral zingeving, zelfontplooiing, erkenning en menselijke binding. Vooruitgang is en blijft finaal dus het vermogen om meer mens te zijn.

Vooruitgang kan dus pas plaatsgrijpen als inwendige en uitwendige ontwikkeling in evenwicht zijn. Of zoals de veertiende-eeuwse humanist Francesco Petrarca schreef: “We negeren het meest nobele in onszelf en verspillen onze energie in een vergeefse strijd omdat we iets zoeken dat alleen inwendig gevonden kan worden.” De godmens, waarover historicus en filosoof Yuval Noah Harari het heeft, de man van eindeloze opportuniteiten dankzij technologie, dreigt alsnog een robot te worden, een slaaf van zijn eigen gadgets, technologie en automatisering. Dat komt omdat we technologische vooruitgang makkelijker kunnen meten en vermarkten dan de vooruitgang waar Petrarca het over had, vooruitgang in menselijke waardigheid, omdat die deels spiritueel en ongrijpbaar is. ‘Hebben’ is ook een gemakkelijkere graadmeter voor succes dan ‘zijn’. De eerste stap in het behoud van onze voorspoed is dus vooral om ze evenwichtig te definiëren.

DENKTIJD INBOUWEN

De tweede stap is effectief dat we tijd vinden en maken om na te denken over de doelen, de zin van wat we doen. We hadden het de laatste weken vaak over domme bommen in Oekraïne, maar zonder dat nadenken zijn we zelf een ongeleid projectiel. Al die leegstaande kerken: het zou goed zijn om ze opnieuw op te zoeken, zonder de pastoor die ons zegt wat te denken, maar om er zelf te reflecteren. Elders mag ook. De atleet voor de start, de scherpschutter voor zijn schot: rustmomenten zijn onontbeerlijk. We zijn drenkelingen in onze eigen informatiestroom. De pushberichten, de e-mails, het onafgebroken geping en geswipe, het maakt ons dom en afgestompt, zo lezen we bij de jonge neurowetenschappers Henry Wilmer en zijn team. Je zou minstens de helft van de dag ontkoppeld moeten zijn.

Hetzelfde geldt voor de breindodende proceduralisering: het eindeloze vergaderen zonder te beslissen, het soort van kwaliteitsbewaking dat het tegenovergestelde bereikt, het soort van rechtszekerheid waarin eenieder machteloos wordt. Alexis de Tocqueville schreef er in krachtige woorden over als de dooddoener van de democratische geest: “Zulke macht vernietigt niet, maar verhindert te zijn; zij tiranniseert niet, maar fnuikt, vermoeit, dooft en verwaast een volk tot er niets meer van overblijft dan timide nijvere dieren.” We zouden hiertegen in opstand moeten

komen. Eenieder die zichzelf een vooruitgangsoptimist of humanist noemt, zou stellig moeten weigeren zich te onderwerpen als vergadervee. Het is volstrekt tijdverlies en nefast voor de vooruitgang.

VOORBIJ DE FAÇADE

Dat brengt ons bij een volgende stap: het ontmaskeren van de hypocrisie. Eindeloos zijn de voorbeelden van organisaties en leidende personen die zich opwerpen als hoeders van menselijke waardigheid, van onze voorspoed of van onze veiligheid, maar het tegenovergestelde doen. De zogenoemde zachte sector van de zorg en het onderwijs, bijvoorbeeld, transformeert steeds meer in een harde industrie van afstandelijke procedures en grootschaligheid waarin idealisme en menselijkheid niet meer zijn dan glitter dat af en toe nog opwaait in een nieuwjaarstoespraak. De menselijkheid verdwijnt steeds meer in die sectoren die het meest nabij de mensen staan. Onderwijzers, verzorgers en anderen moeten zichzelf van die maskerade bevrijden.

Ook elders is het belangrijk voorbij de façade te kijken. Die politici die doen alsof ze het land redden, maar steeds grotere schulden aangaan en de investeringen voor zich uitschuiven; die volksmenners die doen alsof ze hun volk sterk en veiliger maken, maar eigenlijk dat volk blijven uitverkopen en verknechten aan onze grote concurrenten; die mooipraters die staan voor solidariteit tussen klassen maar niet tussen generaties; die liberalen die het bedje helpen spreiden voor de dictatuur in de wereld: ze zouden geen schijn van kans mogen krijgen, ook al is het soms verleidelijk om ze tegen beter weten in te volgen om toch ergens bij een club te mogen horen. Maar partijpolitiek mag geen nieuw tribalisme worden.

CONSEQUENT ZIJN

En bovenal: we zullen consequenter moeten zijn. Voorspoed en veiligheid bouwen we zelf. Als wij deze behoorlijk mooie samenleving willen doorgeven aan de volgende generatie, dan zal dat offers eisen. Onze behoeftes en verwachtingen zijn vaak terecht, maar daar staat verantwoordelijkheid tegenover. Als wij hier een zelfredzame, duurzame en menswaardige samenleving willen overhouden, dan moeten we daar onze centen in stoppen, en niet in het soort van bedrijvigheid dat onze welvaart op lange termijn ondermijnt. Dat is moeilijk. Dat vergt soms wat studiewerk. Dat kost soms wat meer, maar op de lange termijn zal de koopkracht nog meer dalen als we afhankelijker worden en onze eigen industrie niet moderniseren.

Beter consumeren blijft een must, maar toch zullen we wellicht ook een tijdlang minder kunnen consumeren en meer moeten investeren, tenminste als we onze energie en andere vitale industrie niet volledig in handen van buitenlandse investeerders willen leggen. Dat soort gemakzuchtige beleid mogen we niet tolereren, want het zou de soevereiniteit en zelfredzaamheid van de komende generatie fnuiken. Maar daar staat een zekere spaarzaamheid tegenover. In dat opzicht bevinden we ons werkelijk op een kantelpunt en dient het idealisme in evenwicht te worden gebracht met economisch realisme. Je kunt je toekomst niet beter maken zolang je die ketent aan spelers die de andere kant op willen, geen idealen nastreven zonder macht en wendbaarheid. Het volstaat dus niet te geloven in vooruitgang; je moet ze consequent mee mogelijk maken: het optimisme van de daad.

Korte inspirerende bedenkingen van Jan Rolies

Op bedevaart (20 mei 2022).

Vandaag de jaarlijkse bedevaart deze maal naar Scherpenheuvel van de regio Brussel met 650 okra leden . Een dagvullende gebeurtenis : het ophalen van de deelnemers , bij aankomst koffie en koek, de misviering , middagmaal , vrije tijd , Mariahulde , vertrek naar huis .

Een bedevaart , geen uitstap . Onze leden vragen geen optreden van een zanger , maar momenten van gebed , bezinning , stilte . Ze gaan om te bidden , zo eenvoudig is dat .

Iedereen heeft zijn rugzak mee om die neer te leggen aan de voeten van Maria , ze vragen geen mirakels , maar kracht , licht , vertrouwen .

Onze medewerkers en ook ik komen onder de indruk van dat eenvoudig maar diep geloof .

De kracht van de dag ligt in het verlaten van zijn huis , zich met velen op weg begeven en samen zijn geloof uiten . Iedere aanwezige wordt gedragen door het geloof van de anderen .

De meesten van de bede-vaarders , traditionele gelovigen , leven met en van de christelijke verhalen . Een nieuwe generatie senioren gelooft in iets : uit zijn vertrouwen in een dragende welwillende kracht en bron .

Zij gaan niet naar Maria , de moeder , maar naar het Geheim dat hen omvat en draagt .

Leven is een weg tussen geboorte en sterven , een tocht naar liefde , naar innerlijke vrede , naar verzoening met het bestaan .

Ontroerend is hoe velen na de lunch in de basiliek gaan zitten , stil en woordeloos , open voor het Andere , de Geest . Ze laten de kracht van het gebouw waar eeuwenlang gebeden werd en de Geest bijna tastbaar aanwezig is , op zich inwerken .

Om 16.30 keert iedereen gesterkt en ver-licht naar huis .

De oma's hebben geschenkjes mee voor hun kleine schatten thuis .

Toch heerlijk !

Breuken .

Elke dag wordt er geschreven en gepraat over breuken . Frankrijk : een verdeeld land , vol breuklijnen , oude en nieuwe . Geschoolden en ongeschoolden , stedelijk en landelijk , allochtoon en autochtoon , noord en zuid , jong en oud , ... de klassenmaatschappij is niet verdwenen maar er zijn breuklijnen bijgekomen , met dwarsverbindingen . Le Pen richtte zich tot de Fransen in de ruralite , het platteland .

Wat is er gaande ?

Mensen voelen zich verlaten , vergeten , nutteloos . Jeugd zonder toekomst in de voorsteden en het platteland . Overall zijn er gebieden in verval door het einde van de zware industrie . De eisen van een kennismaatschappij en spijttechnologie liggen hoog .

Een groep burgers zoekt erkenning en uitzicht bij een moederlijke , nabije politica .

Koopkracht is opnieuw een basisthema in de politiek . Voor velen is het einde van de maand een kopzorg. Zij zien dat zij achteruit gaan en anderen in turbo vooruit . Een nieuwe sociaal pact is noodzakelijk , de ongelijkheid is te schrijnend , de sociale zekerheid moet groeien . Dat is de basis voor sociale vrede .

Het samenleven is daardoor ook een thema . Een volkspartij is niet de oplossing . Wat is hiervan de sociologische inhoud , anno 2022 ? Er moet gewerkt worden aan inclusie in plaats van exclusie . Teveel voelen zich om allerlei redenen uitgesloten , op een zijbaan , in de marge .

Hoe banden weven in een uiterst complexe samenleving ? Door erkenning , respect en nabijheid .

Ga , politici , naar de burger . Daal neer , luister , toon empathie .

De Grieken wisten dat vriendschap (filia) de band moet zijn tussen de burgers . Politieke vriendschap is samen spreken , in gesprek zijn met elkaar . Op onze dagen hebben Derrida en Arendt deze gedachten opnieuw opgenomen . Wij leven in een wereld van concurrentie en competitie , latente strijd en vijandschap met een dubbelzinnige rol van de media .

Met meer management gaan we het niet halen .

Spreken over *filia* in de politiek klinkt vreemd in de oren .

Kan deze attitude het begin van een nieuwe politieke cultuur en burgerschap worden ? Zo ja, hoe hieraan werken ?

Van verbondenheid en wederkerigheid .

Verbondenheid is het sleutelwoord in veel opwekkende betogen en in teksten van wenskaarten . Ik heb het zelf veel gebruikt . Het was en is een mode- woord . Waarom ? Het spreekt het hart aan in tijden van verplichte afstandelijkheid . Wie zoekt geen verbinding en verbondenheid? Toch had ik altijd een onbehagelijk gevoel gehad : is dit concept niet te sterk om sociale verhoudingen te karakteriseren ? Kunnen mensen dat waar maken ? Wil iedereen leven in een brede verbondenheid ? Is het geen bedreiging voor de vrijheden ? Vooral in deze tijd van liberaal denken , polarisatie rond uitsluitende identiteit , het zoeken naar maximale vrijheid . Ik herinner me het onderscheid *Gesellschaft* en *Gemeinschaft* . Zijn wij nog een gemeenschap ? Zijn de (affectieve) banden die een gemeenschap vooronderstelt niet te sterk voor onze tijden ?

Mensen willen zich niet graag binden aan partijen en verenigingen . Geen lid worden maar een sympathisant , een tijdelijk engagement , een vrij- williger zijn .

Ik was blij te ontdekken dat Hans Boutellier een nieuw concept introduceert : WEDERKERIGHEID . Hierbij steunt hij op Marcel Mauss die in *Le Don* (1925) stelde dat in oude culturen het geven - ontvangen . - doorgeven centraal stonden . Elke gave werd een weder-gave en een door-gave . Zou dit begrip onze verhouding tot elkaar en tussen burger en overheid niet kunnen verhelderen ? Aanvullen ?

Burgers ontvangen niet alleen (de verzorgingsmaatschappij) , de overheid pakt niet alleen (belastingen) , maar de overheid geeft ook . Er is een constante uitwisseling van diensten tussen overheid en burgers . Uitwisseling in wederkerigheid . Wederkerigheid klinkt anders dan verbondenheid of participatie . Burgers zijn meer dan klanten/ consumenten van de overheid . Ik denk aan verenigingen . Leden geven en krijgen , wisselen uit . Het is een andere dynamiek dan louter het ontvangen van hulp en diensten van enkele vrijwilligers , als die er al zijn .

Leden zijn geen klanten , maar co-actoren , door wederzijdse diensten en afspraken . Samen maken ze de vereniging , ieder met zijn mogelijkheden en talenten .

. Elk concept heeft zijn zeggingskracht die wisselt met de tijds cultuur . Van trouwe solidaire verbondenheid (den Bond) naar wederkerigheid . Geen eenzijdig top-down verkeer , maar gelijkheid en circulatie van giften (dons) .

Bovenstaande gedachten zijn voor mezelf nieuw , nog ondoordacht . Zit in het concept wederkerigheid geen mogelijkheden om onze verenigingen te denken ? Misschien een opstap naar een uitwisseling van gedachten .

Hans Boutellier : Het nieuwe westen . De identitaire strijd om de sociale verbeelding , 2021

Zonder beelden geen leven .

In mei 68 stond op een muur in Parijs geschreven : de verbeelding aan de macht (l' imagination au pouvoir) . Aan de macht is veel gevraagd , niet wenselijk want gevaarlijk, wel mag meer verbeelding spelen bij de uitwerking van het beleid . Je zou ook kunnen zeggen : meer visie dan management. .

De mens is geen animal rationale , maar een wezen gedreven door passie en verbeelding . Het imaginaire bepaalt ons denken en handelen . Mensen leven in een verbeelde wereld .

Wij maken beelden over de liefde , de politiek , de vrouw , de kerk , onszelf (zelfbeeld , lichaamsbeeld) , de anderen , Amerika , de Walen, de bejaarden , ... probeer maar te ontsnappen aan beelden . De beeldvorming gaat onverminderd door .

Opdracht van filosofen , sociologen , journalisten en vele andere opiniemakers is de deconstructie van de beelden .

Beelden worden afgebroken en opnieuw opgebouwd . De cyclus van deconstructie en reconstructie is eindeloos omdat de mens het beelden maken niet kan laten en de werkelijkheid opaak en in beweging is .

Het bijbels verbod op het maken van

beelden in een tijd van veelgodendom was niet onwijs : theologie is beeldenkritiek . Mensen maken beelden van God , verbeelden zich God . De andere (en de Andere) is altijd anders .

De oorlog in Oekraïne brengt een verschuiving in ons wereldbeeld . Onze beelden klopten niet met de werkelijkheid .

Okra worstelt met een imago . Spijtig , want ik kan jullie verzekeren dat Okra meer is dan een koffietafel . Maar beelden of imago's zijn hardnekkig .

De beeldenstrijd gaat in een samenleving onverminderd door. Dat is ook een weg naar bevrijding

Van kerken en basilieken .

Op mijn reizen heb ik zelden paleizen bezocht . De rijkdom en de praal deed me teveel denken aan het arme volk . Ik hoef het bed niet te zien waarin de koning zijn maîtresses ontving .

Liever stop ik bij landelijke Romaanse kerkjes en abdijkerken . Een kerk betreden is in contact komen met een andere dimensie . Uit de markt en de winkelstraten , in de stilte treden . In een kerk is de Geest aanwezig , ervaar

je het geloof van eeuwen .

In een kerk ga ik zitten , er zijn , zonder een masker . Hier ben ik , een wandelende mens , een pelgrim . Als kind heb ik geleerd altijd even binnen te gaan als ik in de stad ben . Naar binnen . Ik laat de ruimte spreken , ik kom op adem , adem uit en adem Geest in. Mijn rugzak leg ik af. Ik heb niets te vragen , ik laat me vervullen , beroeren .

Zo de basiliek van Halle . Van ver zie je winter en zomer , de toren en het schip , boven de daken. Nooit is de kerk leeg , mensen lopen binnen en buiten , knielen, buigen , wandelen rond het altaar , steken een kaars en schuifelen naar buiten met hun rugzak . Getroost ? Gesterkt ? Begeesterd ? Verzoend ?

De gotiek nodigt uit tot een opwaartse blik , verheft , tilt op , vervult de ziel met licht . Een romaanse kerk nodigt uit tot inkeer , verstillings , ontvankelijkheid .

Te ontdekken : Abdij van Fontenay .

Ga binnen . Laat het je gebeuren . Wat ? De aanwezigheid van de afwezige ? Het spreken van de stilte ? Thuis komen in het omvattende , dragend zijn .

Twijfel over wat geweest is.

In de trage uren mijmert hij over wat geweest is . Steeds meer vlucht hij in de slaap . Hij is het moe . De krant blijft dicht . Kleinkinderen zijn welkom maar hij is ook blij dat ze vertrekken . Hij

houdt niet van de drukte en het lawaai . ' Ze hebben ons wat wijs gemaakt , herhaalt hij nu en dan . ' Hij heeft geluisterd naar paters en pastoors en zijn verlangens en gezond verstand niet gevolgd . Het kon anders geweest zijn .

Abdijen . De bewoners bidden , studeren en werken , volgens een vast ritme . Een taak : God zoeken en in zijn nabijheid vertoeven . Oude monniken kennen ook existentiële twijfels . Is dat nu mijn leven geweest ? Heb ik een illusie gekoesterd ? Wat is er met die God ?

Het leven is geleefd . Existentiële vragen duiken op , in de stilte . Veel heb ik mij ontzegd . Waarom ? Waartoe ? Heeft het iets veranderd ? Heb ik geleefd ? Bemind ?

Kopzorgen , levenszorgen , bestaanszorgen .

De monnik en de oude vader denken terug aan enkele intense momenten van geluk , schoonheid , verbondenheid .

Verzoening of verzuring ?

Misschien is het goed genoeg geweest .

Niets is volmaakt , niemand is volmaakt .

Niet elke man of vrouw in de vierde leeftijd worstelt met existentiële vragen , maar ze zijn er .

Hoor je hun vertwijfeling ?

Niet wegpraten maar erkennen . Het begin van de verzoening met wat geweest en niet geweest is .

Seks , lusten en lasten .

Proces Bart De Pauw , Lieve Blankaert krijgt kritiek op haar programma over seksualiteit in de wereld , een zeer bezwarend rapport over pedofilie in de Franse kerk , wijd verspreid seksueel grensoverschrijdend gedrag , Me Too , Woke , gay-bashing ,

Mooi leken de dagen van de seksuele bevrijding , open en blij , onschuldige seks op witte paradijselijke stranden . Bevrijd van kerkelijke en burgerlijke normen en regels . Alles moet kunnen , tenzij... , steeds met toestemming , in een machtsvrije relatie .

Ondanks meer tolerantie , de erkenning van een veelheid aan seksuele leefstijlen , blijft seksualiteit een weerbarstig gegeven . Een wonder en een wonde . Dat is inherent aan de mens als wezen van begeerte , op zoek naar lust , met fantasieën en verwachtingen . Ik spreek van de mens , maar er zijn alleen mannen en vrouwen , verankerd in een cultuur en met hun unieke seksuele wordingsgeschiedenis . Hoe ben ik de man geworden die ik nu ben ? Hoe ben ik de vrouw geworden die ik nu ben ?

Elk koppel moet een compromis , een modus vivendi , vinden , een leven lang , voor hun seksuele verschillen . Man en vrouw blijven vreemde continenten voor elkaar , met veel misverstanden en conflicten , op zoek naar harmonie , voldoening en tevredenheid .

Toestemming , een kernbegrip in de huidige moraal en jurisprudentie , is een uiterst complex subtiel begrip . Hierover wordt lichtzinnig gesproken en gedacht . Het klinkt eenvoudig : ja of neen tussen twee rationele mensen . Maar dat is een simplistische voorstelling . Zie Clotilde Leguil : Ceder n'est pas consentir . Duidelijke titel .

De uitzetting uit het paradijs als mythe houdt in dat seksualiteit lust en last is voor de verdeelde mens . Er is geen onschuldige , eenvoudige , naïeve seksuele beleving .

Ook in de zogenaamde primitieve culturen heersten er strikte regels voor het seksueel verkeer . Als seksualiteit een specifieke wijze van verkeer is tussen mensen , zullen er regels zijn , verboden , etiquette , ...

Intussen dromen mannen en vrouwen van een verblijdend en bevrijdend minnenspel . Een wijkende horizon ? Of komt de minne altijd , maar soms laat in een relatie ?

Niet leven zonder mythen .

Na het einde van de christenheid en van de godsdienstoorlogen ontstond er in Europa een spirituele leegte . Indien God de wereld niet leidde (providentialisme) wie wat dan wel ?

In die perioden ontstonden nieuwe structurerende verhalen met uitzicht . De vooruitgang , de vervolmaking van de mens , de wetenschappen , het socialisme , het communisme werden zingevende verhalen , utopieën , mythen over de gang van de wereld .

Messiassen stonden op die de mensheid zouden leiden naar het beloofde land . Stalin , Hitler , Mussolini , Pol Pot , nu Poetin ?

Mensen droomden van een nieuwe wereld . Niet het Rijk Gods zou op aarde komen , maar een duizend jarig Duits Arisch rijk , een Tsaristisch Rijk , Amerika Great again , ...

waarom schrijf ik dit ? Vorige week ontdekte ik een gedicht : Ode aan Stalin , in 1950 geschreven door de beroemde Franse dichter Paul Eluard die in 1942 het mooie gedicht Liberté geschreven had . 1950 : jaren na de uithongering van Oekraïne , tijdens de Goelag , de permanente uitzuiveringen , na de miljoenen doden van WOII .

Hoe is dit te verklaren ? Is de mens een maker van goden ? Heeft de mens nood aan macroverhalen ? Waarom laten mensen zich verleiden ? Zie het verhaal van de rattenvanger van Hamelen , de fluitspeler ?

Dit gebeurde in de Verlichting waar in de kritische rede van de mens geloofd werd .

Op onze dagen geloven mensen in wereldomspannende complottheorieën .

Elders volgen bevolkingen hun verlichte dictators hopen op betere tijden , op een nieuwe mens
Het mythisch denken is nog niet voorbij.

Voor de liefhebbers en kenners van de Franse taal: twee verschillende kijken op Stalin.

Een goede verstaander zal wel begrijpen waarom deze twee totaal verschillende teksten over Stalin hier zijn afgedrukt.

(1) Ode à Staline (1950)

Staline dans le coeur des hommes
Sous sa forme mortelle avec des cheveux gris
Brûlant d'un feu sanguin dans la vigne des hommes
Staline récompense les meilleurs des hommes
Et rend à leurs travaux la vertu du plaisir
Car travailler pour vivre est agir sur la vie
Car la vie et les hommes ont élu Staline
Pour figurer sur terre leurs espoirs sans bornes.

Et Staline pour nous est présent pour demain
Et Staline dissipe aujourd'hui le malheur

La confiance est le fruit de son cerveau d'amour
La grappe raisonnable tant elle est parfaite

Staline dans le cœur des hommes est un homme
Sous sa forme mortelle avec des cheveux gris
Brûlant d'un feu sanguin dans la vigne des hommes
Staline récompense les meilleurs des hommes
Et rend à leurs travaux la vertu du plaisir
Car travailler pour vivre est agir pour la vie
Car la vie et les hommes ont élu Staline
Pour figurer sur terre leur espoir sans bornes.

(2) *Le Montagnard du Kremlin (novembre 1933)*

*"Nous vivons sourds à la terre sous nos pieds/ A dix pas personne ne discerne nos paroles.
On entend seulement le montagnard du Kremlin,/ Le bourreau et l'assassin de moujiks.
Ses doigts sont gras comme des vers,/ Des mots de plomb tombent de ses lèvres.
Sa moustache de cafard nargue,/ Et la peau de ses bottes luit.
Autour, une cohue de chefs aux cous de poulet,/ Les sous-hommes zélés dont il joue.
Ils hennissent, miaulent, gémissent,/ Lui seul tempête et désigne.
Comme des fers à cheval, il forge ses décrets,/ Qu'il jette à la tête, à l'oeil, à l'aine.
Chaque mise à mort est une fête,/ Et vaste est l'appétit de l'Ossète."*

L'auteur de ce poème contre Staline, Ossip Mandelstam, est arrêté une première fois en 1934 pour avoir écrit ce poème. Il est exilé jusqu'en 1937 puis condamné lors des Grandes Purges de 1938. Il est condamné à 5 ans de travaux forcés et il meurt de faim et de froid dans un camp de transit près de Vladivostok aux portes du goulag de la Kolyma, sa destination finale.

Poetinkenner Michel Eltchaninoff: 'We hebben allemaal gezondigd'

Michel Eltchaninoff heeft de filosofen bestudeerd die het denken van Vladimir Poetin
De filosoof Michel Eltchaninoff, geboren in 1969 in Parijs, is hoofdredacteur van het Franse Philosophie Magazine. Zijn grootouders emigreerden uit Rusland naar Frankrijk, zijn ouders spraken Russisch met hem. In 2015 publiceerde Eltchaninoff zijn boek *In Poetins Hoofd*, waarin hij zich bezighoudt met de filosofische en ideologische invloeden voor Poetin, en een perspectief opent op zijn denken. Vorige week is het boek in een uitgebreide en geactualiseerde oplage heruitgegeven.

Mijnheer Eltchaninoff, u beschrijft in uw boek hoe Vladimir Poetin bij het begin van zijn aanval op de Krim in het jaar 2014 filosofische werken liet verdelen onder functionarissen, gouverneurs en partijkaders. Om welke geschriften gaat het hier?

Eltchaninoff: Poetin verspreidde in het Kremlin Onze opgaven van Ivan Iljin, De filosofie van de ongelijkheid van Nikolaj Berdejev en De rechtvaardiging van het goede van Vladimir Solovjov. Het zijn werken van Russische denkers uit de 19de en vroege 20ste eeuw.

Wie zijn deze auteurs en waarom zijn ze belangrijk voor Poetin?

Eltchaninoff: Iljin is geen bijzonder beroemde filosoof, maar voor Poetin wel de belangrijkste. Hij heeft hem meermaals geciteerd in grote toespraken. In oktober 2021 beklemtoonde de president bij een voordracht in de Waldaiclub opnieuw dat Iljins boeken op zijn boekenrek stonden, nooit ver van hem verwijderd. Iljin is zijn belangrijkste referentie.

Wie was die man?

Eltchaninoff: Hij was een tegenstander van de bolsjewieken, aanhanger van het Witte Leger en een slavofiele fascist. In de jaren veertig en vijftig was hij in ballingschap in Duitsland, hij heeft zich daar beziggehouden met de vraag hoe een postsovjettijdperk er zou kunnen uitzien. En hoe een postcommunistische leider moest zijn. In die teksten staan formuleringen waar Poetin zich in moet herkend hebben. Want natuurlijk ging het over een Rusland dat niet luistert naar de regels van de Westerse democratie. Een Rusland dat zich evenmin buigt voor het dictaat van het Westen. Ik denk dat Poetin in een soort verstarring belandde toen hij dat las. Iljin gebruikt formuleringen die vandaag het Poetinisme definiëren. Ze zijn bepalend voor de manier waarop Poetin spreekt. Hoe hij de wereld ziet.

Wie zijn de twee anderen?

Eltchaninoff: Vladimir Solovjov is een filosoof van de late 19de eeuw, hij heeft Dostojewski en Tolstoi goed gekend. Hij vertegenwoordigde een religieus wereldbeeld en werkte aan de idee om een christelijke staat in Europa te creëren. Ook Poetin ziet zichzelf als redder van de christelijke mythes en religies tegen het profane Westen.

En de derde?

Eltchaninoff: Nikolai Berdjajev is een van de grootste Russische filosofen. Poetin is blijkbaar gek op hem, vooral op dat boek over ongelijkheid dat Berdjajev na de Russische revolutie van 1917 heeft geschreven. Hij becommentarieert daarin nagenoeg in paniek de revolutie, het geweld, het fanatisme. In dat boek staat een beroemd hoofdstuk dat 'conservatisme' heet. Daarin formuleert Berdjajev een existentiële, ontologische kritiek op het utopisme en plaatst daartegenover een fundamenteel conservatisme. Berdjajev stelt dat je niet zonder meer afstand kunt doen van verleden, traditie en de wortels van de geschiedenis. Poetin houdt van dat hoofdstuk. Hij citeert er dikwijls uit. Helaas interpreteert hij het fout.

In hoeverre?

Eltchaninoff: Het was Berdjajev te doen om een filosofisch conservatisme. Het is het tegenmodel van de wereld van de utopie, een wereld van de 'nieuwe mens' zoals die in het totalitarisme voorop stond. In plaats daarvan moesten verbanden met het verleden gelegd en behouden worden. Poetin evenwel is helemaal niet geïnteresseerd in deze geschiedfilosofische idee. Het gaat hem erom een politiek en sociaal conservatisme te rechtvaardigen zoals hij dat trouwens in de praktijk brengt. Tegen de moderne maatschappij, tegen homo's, tegen feminisme en rechten voor minderheden.

Waarom verdeelde Poetin deze boeken, wat wou hij ermee bereiken?

Eltchaninoff: Hij wou aantonen dat het Poetinsisme een echte ideologie is. Een denkmodel voor de Russische staat dat ernstig opgevat moet worden. En het was kwestie aan de ambtenaren duidelijk te maken dat ze niet zomaar naar een willekeurige staat luisteren, maar wel naar een betekenisvolle staat met een historische missie. Wat verklaart waarom Poetin zo enthousiast was over Iljins boektitel, die Onze Opgaven heet.

Een aspect dat voor de oorlogsbereidheid niet irrelevant is.

Eltchaninoff: Alleen is Poetins ideologie helaas een lappendeken. Patchwork. Een theorie met variabele geometrie. Dat merk je al omdat de componenten van de drie grote richtingen, waarvan hij zich bedient, elkaar tegenspreken: panslavisme, antimodern conservatisme en Euraziatisch denken.

Al bij de annexatie van de Krim in 2014 klonk het dat Poetin een Euraziatisch plan volgde waarin Rusland het centrum moest worden van een naar het Oosten georiënteerd rijk. En hij zou beïnvloed zijn door een sinistere vertegenwoordiger van deze beweging, Alexander Doegin. Kent u hem?

Eltchaninoff: Doegin is een vertegenwoordiger van het neo-Euraziatisch denken. Hij mengt kunst, filosofie en racisme en vertrekt vanuit een Russische beschaving die niks met West-Europa te maken heeft. Daarbij komen traditionele rechts-extreme verwijzingen en fascistische denkpatronen. Doegin is zelfs voor Poetin te extreem, ten minste om zich openlijk tot hem te bekennen. Hij heeft een rechts-extreme krant die zeer geliefd is en poseert graag als een soort goeroe met lange baard en mystieke blik. Hij is een harde, rechts-extreme ideoloog. Maar echt fascinerend is: enkele van zijn teksten komen overeen met wat Poetin vandaag in Oekraïne doet.

Wat bedoelt u daarmee?

Eltchaninoff: Toen ik in 2014 aan het boek In Poetins hoofd schreef, telefoneerde ik met Doegin. Hij zei: 'Weet u, de volgende stap na de annexatie van de Krim is de inname van de oostelijke oever van de Dnjepr en die integreren in de Russische staat. En vervolgens op de andere zijde van de oever, in het Westen, een kleine folkloristische staat oprichten zonder enige macht.' Alles wat hij zei is werkelijkheid geworden: de grote oorlog tegen het decadente Westen.

Wat betekent Euraziatisch denken eigenlijk?

Eltchaninoff: Het is een interessante en serieuze beweging. Ze is in de jaren twintig opgericht door mensen die gevlucht waren voor de bolsjewistische revolutie en elkaar ontmoetten in diverse Europese steden, Berlijn, Praag, Sofia. Ze ontwierpen een theorie die stelt dat Rusland het hart vormde van een fysiek en geciviliseerd geheel dat fundamenteel verschilde van Europa dat toen al als decadent werd beschouwd. Eurazië daartegenover was een symfonie bestaande uit Slavische en Turkse volkeren, een leven in harmonie tussen orthodoxe mensen, moslims en het hele oostelijke deel van Rusland maar ook met Centraal-Aziatische landen zoals Turkmenistan of Kazakstan.

Kan de Russische bevolking ook maar iets beginnen met deze ideologische bovenbouw?

Eltchaninoff: Neen. Dat moet ze ook niet. Het geheel moet de grootsheid van Poetin aantonen. Het is duidelijk dat zelfs topambtenaren deze boeken niet gelezen hebben. Langs de andere kant verkondigen de tv-kanalen van de staatstelevisie die boodschappen voor het volk. De beroemde cineast en Poetinvriend Nikita Michalkov heeft bijvoorbeeld voor de staatstelevisie een documentaire over Ivan Iljin gedraaid.

Heeft Poetin dat allemaal gelezen?

Eltchaninoff: Hij zal Iljin gelezen hebben, van Berdjajev op zijn minst het hoofdstuk over het conservatisme. Maar sinds enkele jaren encenseert hij zichzelf vooral als historicus. En hij praat altijd over 'de archieven' waarin hij blijkbaar documenten heeft gevonden die tot op heden onbekend waren. Toen hij Frans president Emmanuel Macron in augustus 2019 bezocht in Zuid-Frankrijk in zijn vakantieresidentie Fort de Brégançon, sprak hij plots over de SPD-politicus Egon Bahr (samen met Willy Brandt de ontwerper van de zogenaamde West-Duitse Ostpolitik, nvdr.) Hij zou archiefmateriaal hebben gevonden waarin Bahr ten tijde van de Ostpolitik een plan voorstelde voor een Europese verdedigingsarchitectuur zonder de NAVO. Ook toen hij in juli 2021 een artikel publiceerde over de eenheid van het Russische en Oekraïense volk, leek het alsof hij als historicus aan het werk was.

Klopt het dat hij helemaal geen kranten meer leest en ook het internet mijdt?

Eltchaninoff: Poetin heeft meerdere keren beklemtoond dat hij het internet wantrouwt. Wat geen verbazing wekt wanneer je bedenkt dat hij sinds minstens tien jaar zijn eigen propagandamachine op het internet laat beheren. Wanneer je zijn rede van 21 februari hoort, waarin hij een grote geschiedenisles over de relaties tussen Oekraïne en Rusland houdt, geeft hij bewust de indruk dat hij teruggrijpt naar historische archieven en boeken, en niet naar informatie waarover gewone burgers kunnen beschikken. De boodschap erachter is: de president heeft een omvattende blik op het verleden en de toekomst.

Hij gelooft misschien echt dat de Oekraïense machthebbers neonazi's zijn.

Eltchaninoff: Het was niet de eerste keer dat hij over de relaties tussen Russen en Oekraïners sprak en over de Sovjetgeschiedenis van Oekraïne. Maar in deze toespraak is er iets gebeurd. Ik was op mijn hotelkamer in Zürich. Het was 's avonds, ik kon ze live horen, in mijn hotelkamer. En toen wist ik dat hij een grote oorlog zou beginnen.

Hoe wist u dat?

Eltchaninoff: Omdat hij in die toespraak het fundament legde voor zijn bewering dat hij de mensen in de Donbasregio voor de nazi's moest beschermen. Impliciet betekende dat: Poetin gaat Oekraïne aanvallen. Hij sprak over de geschiedenis van de Donbas en over de noodzakelijkheid de republiek te erkennen. Maar nu zat er een obsessief trekje in zijn toespraak. Hij sprak een uur lang voor het hele volk dat 's avonds net op primetime voor de televisie zat te eten. Hij excuseerde zich zelfs een beetje, maar zei dat hij de hele geschiedenis moest vertellen. Hij hield dus een voordracht over geschiedenis. Nog uitgebreider, nog langer dan alles dan wat hij daarvoor alleen maar aan historici had voorgehouden. Maar op die avond van 21 februari ontstond een soort ideologisch distillaat. En wel met het voornemen een visie te ontvouwen op de geschiedenis van de Sovjet-Unie, Rusland en de wereld. Hij wou eindelijk ontsnappen uit het lappendeken en een coherent systeem neerzetten.

Waaruit bestaat dat systeem?

Eltchaninoff: Poetin trok een (rode) draad die terugliep tot het rijk van de tsaren. Dan sprak hij over de oprichting van de Sovjet-Unie en de fout van Lenin, die naar Stalin had moeten luisteren. Lenin, de antichauvinist, wou dat de afzonderlijke republieken een zekere graad van zelfbeschikking kregen. Stalin was ertegen. Dat alles werd in zijn grote toespraak uitgebouwd tot systeem. En plots ontstond een ideologische geslotenheid die voordien ontbrak.

In het Westen wordt erover gediscussieerd of hij aan psychische stoornis lijdt.

Eltchaninoff: Iemand die zichzelf van een ideologie heeft overtuigd, is voor mij niet noodzakelijk een gek in de psychiatrische zin van het woord.

Neen?

Eltchaninoff: Wat mij verontrust: ik bestudeer sinds jaren de ideologie van Poetin. Die verhardde alsmaar en diende er pragmatisch toe deze of gene handeling te rechtvaardigen. Maar nu heb ik de indruk dat er niet langer flexibiliteit of open deuren in het systeem zitten. Hij gelooft misschien echt dat de Oekraïense machthebbers neonazi's zijn. Hij herhaalt op obsessieve wijze dezelfde dingen: hij praat over het bombardement op Belgrado in 1999, over de NAVO, en over de Oekraïense neonazi's. Het lijkt of hij in een ideologische gevangenis is beland. Dat is niet noodzakelijk een psychiatrisch probleem, maar in elk geval is het een ideologische zelfradicalisering.

Hebt u daarvoor een uitleg?

Eltchaninoff: Ik zie daar twee etappes. In 2018 werd hij voor de vierde keer verkozen, nadat hij had aangekondigd dat Rusland over nieuwe wapens beschikte waartegen het Westen zich niet kon beschermen. Na de terugkeer van Rusland op het internationaal toneel, na de annexatie van de Krim, na de interventie in Syrië in 2015 - na dat alles moest de opvatting van Rusland voor de mensen op de voorgrond staan. Dat was zijn agenda voor het tijdperk na 2018: een Rusland voor het volk. Maar er volgden jaren waarin er een grote Poetin-moeheid ontstond. De corruptie is nog altijd hoog, het volk merkt niet dat het leven wezenlijk verbetert. De armoede neemt toe, de levensstandaard daalt. De mensen hadden gehoopt op betere ziekenhuizen, scholen en straten.

Hoe heeft Poetin op die toestand gereageerd?

Eltchaninoff: Het is vreemd. Ik heb hem geobserveerd en me afgevraagd waarom hij zich niet opnieuw herpakt. Die vraag stel ik mezelf sinds 2018. Waarom komt hij niet op de proppen met een actie die begeistert? Ivan Iljin beschrijft de democratie van de nieuwe soort, een systeem dat gedragen wordt door de goedkeuring van de mensen. Dat rust op enthousiasme. Niet op het tellen van de stemmen, niet op de kwaliteit van de debatten, niet op de namen van de tegenstander maar op de begeesting voor een historische handeling.

Een oorlog?

Eltchaninoff: Niet direct. Eerst veranderde hij de grondwet zodat hij tot 2036 aan de macht kan blijven. Oké. Vervolgens liet hij Navalny aanhouden. Maar ondertussen was er de coronapandemie. Ook dat was een zware slag voor hem. Eerst verklaarde hij fier dat Rusland het eerste land was dat over een vaccin beschikte. Hij drong er bij de bevolking op aan om zich te laten vaccineren. Dwong zijn dochter dat openlijk te doen. Maar de Russen vertrouwen het Spoetnikvaccin niet.

Kan de ideologische zelfradicalisering ook met de isolatie tijdens de pandemie te maken hebben?

Eltchaninoff: Wie zien inderdaad een Poetin die zich sterk isoleerde omdat hij schrik heeft ziek te worden. Maar deze Poetin bereidt zich al voor op de tijd na covid-19: volgens mij is het plan voor Oekraïne op zijn minst een jaar oud. Hij zat daar in de kelder en tikte manisch een essay uit over de eenheid tussen Russen en Oekraïners. Geïsoleerd, zonder twijfel ontgoocheld over zijn volk dat zich niet met Spoetnik wou laten vaccineren. Dus werd het tijd om de machine weer in gang te zetten.

En om de ideologie uit te bouwen tot werkelijkheid?

Eltchaninoff: Ideologie, zo heeft Hannah Arendt het ooit gezegd, ontstaat wanneer een idee een eigen logica ontplooit. Poetin heeft getoond dat hij in zijn eigen ideologie leeft en een probleem heeft met de realiteit. Daarom heeft hij veel fouten gemaakt toen hij voor de invasie koos. Fouten die zijn ontstaan omdat hij de weg in zijn eigen retoriek is kwijt geraakt, een retoriek met altijd opnieuw dezelfde zinnen. 'We zullen onze Oekraïense broeders redden van de neonazi's. De Europeanen zijn sowieso te zwak want ze zitten te diep verstrikt in de homoseksuele cultuur, in de wokeness en ze hebben geen mannelijkheid meer. En de Amerikanen zitten toch elders, ze hebben zich al lang op China geconcentreerd.'

Russische soldaten hebben Oekraïense burgers afgeslacht. Dat waren in Poetins systeem toch broeders, hetzelfde volk.

De aansluiting met de realiteit ontbrak?

Eltchaninoff: Er zit zeker rationaliteit in zijn ideologie, maar het probleem ligt in de link tussen rationaliteit en realiteit zoals het bloedbad in Boetsja aantoonde: Russische soldaten hebben Oekraïense burgers afgeslacht. Dat waren in Poetins systeem toch broeders, hetzelfde volk.

Kan Poetin in zijn boeken en theorieën iets vinden waarmee hij de gruweldaden zou kunnen rechtvaardigen?

Eltchaninoff: Hij vindt daarin geen rechtvaardiging, maar wel zeer veel over strategie. De president grijpt hier terug naar beproefde Sovjetpraktijken en verklaart dat de Oekraïners zelf de burgers hebben gedood. In zijn toespraak van 3 maart, in het begin van de tweede oorlogsweek dus, was Poetin verplicht om nederlagen van de Russische troepen te erkennen. Voordien had hij al gezegd: wij vechten zoals onze grootouders tegen de nazi's hebben gevochten. En de nazi's hadden in de wereldoorlog mensen als schild gebruikt. Wat de Oekraïners nu helaas ook zouden gedaan hebben. Dat was Poetins verklaring: de Oekraïners gebruikten de methode van de nazi's.

En delen van de Russische bevolking lijken hem nog altijd te geloven.

Eltchaninoff: In een posttotalitair land is het mogelijk de realiteit op zijn kop te zetten. U kent misschien de Sovjetgrap: wanneer ik de Pravda (een Russisch staatsdagblad, nvdr.) lees, dan vertel ik mezelf stiekem het tegenovergestelde van wat er staat en weet ik wat er gebeurt. Poetin volgt nog altijd een posttotalitaire logica. Het maakt hem mogelijk de Verenigde Naties op te bellen en erover te klagen wat de Oekraïners allemaal uitrichten met de burgerbevolking. Het is een rechtvaardiging die in Sovjettijden decennialang werd gebruikt. Wat was de naam voor de Berlijnse Muur in de Sovjetkosmos?

De anti-imperialistische beschermingsmuur.

Eltchaninoff: Precies.

De Poetinvertrouwing Vladislav Surkov, ook wel als Poetins Raspoetin omschreven, publiceerde een aantal jaren geleden een artikel waarin hij het Poetinisme als toekomstmodel aanbeveelt.

Eltchaninoff: Surkov heeft een goede pen. Hij is de auteur van meerdere dystopische sciencefictionromans. En zijn teksten ter verdediging van Poetin versiert hij met een modieus artistiek vocabularium. Surkov heeft het exportpotentieel van het Poetinisme begrepen en is met een wereldwijde verleidingscampagne begonnen. Het was erom te doen in andere landen motieven te vinden die delen van de bevolking naar Poetin konden leiden. In Frankrijk onder

meer de anti-imperialistische linksen, het extreemrechtse deel van de bevolking dat door de Führerkult gefascineerd is, zelfs de gaullisten en de rechtsconservatieven. Surkov heeft de basis gelegd voor een globaal Poetinisme. Hij denkt dat het Poetinisme de man zelf zal overleven. Ook het Trumpisme ziet hij als kind van het Poetinisme. Terwijl de democratie de kiem van de zelfvernietiging al in zich draagt, is het Poetinisme geroepen om de tijd te overwinnen.

Hoe kan iemand in het Westen zo gefascineerd raken door dat Poetinisme?

Eltchaninoff: Het spreekt tot de verbeelding van iedereen die tegen de politieke correctheid is. Mensen die niet noodzakelijk lid zijn van een politieke partij maar op zoek zijn naar een bad boy: gaullisten, brexiteers, Catalonische separatisten, Trumpisten. Surkov heeft overal op de wereld aanknopingspunten gevonden, want overal is er de wil om te splijten, polemieken te beginnen: tegen de gendertheorie, tegen rechten voor minderheden, tegen wokeness. Poetin appelleert aan de romantische nostalgie naar een wereld die niet volledig geglobaliseerd is. Een wereld waarin er nog culturele verschillen bestaan, een Russische ziel en een Chinees Verre Oosten.

Hoe werd uit een Russisch president, die in 2001 na een toespraak in de Duitse Bondsdag nog een staand applaus kreeg, plots de internationale bandiet?

Eltchaninoff: Tijdens zijn eerste ambtsperiode citeerde hij graag Immanuel Kant. Hij las 'Over de eeuwige vrede' en zei, wij zijn de generatie die conflicten niet met een oorlog oplost. Toch is hij, nauwelijks aan de macht, de tweede Tsjeteense oorlog begonnen. Dezelfde ambivalentie zien we bij zijn bezigheden in de jaren negentig toen Poetin dicht bij de liberale burgemeester van Petersburg, Anatolij Sobtschak, stond. Hij stond bekend als hervormer maar hield er wel relaties op na met de maffia. Hij was een schijnliberaal. Zo ook Poetin.

Hij heeft het Westen nooit ernstig genomen?

Eltchaninoff: Ik denk het niet. Snel volgde een reeks gebeurtenissen die de afstand tussen hem en het Westen hebben vergroot: de rozenrevolutie in Georgië in 2003, de oranjerevolutie in Oekraïne in 2004, de toetreding tot de NAVO van de Baltische en Oost-Europese staten. Vooral de revoluties zetten hem onder druk, want Poetin kan die als voormalige KGB-man niet anders interpreteren dan een operatie die georganiseerd is door de geheime diensten.

Was hij misschien van mening dat zijn toenaderingspogingen tot het Westen niet ernstig werden genomen?

Eltchaninoff: Met die stelling kan ik weinig beginnen. Wat hij als vernedering zou kunnen opgevat hebben, begint eigenlijk voor zijn machtsovername: de val van de Muur, de hereniging van Duitsland, hijzelf woont in Dresden wanneer hij schrik krijgt voor de woedende bevolking die zijn KGB-villa wil bestormen. The end of history. Maar hij heeft zeker met de theorie van vernedering gespeeld, hij heeft het narratief gemaakt dat Rusland altijd opnieuw in de hoek wordt gedrukt.

Hij vertelt dat tot op de dag vandaag.

Eltchaninoff: Maar hij is begonnen zijn ideologie offensiever te maken. Het Westen was niet alleen verantwoordelijk voor de geopolitieke isolatie van Rusland, maar is ook een spirituele, ideologische tegenstander. Dat werd duidelijk toen zijn vriend patriarch Kirill na het uitbreken van de oorlog zei dat dit een metafysisch conflict was tussen de Westerse beschaving en de Russische wereld.

Een geopolitiek conflict kan je in principe oplossen. Maar een conflict over waarden, een beschavingsoorlog, kan alleen maar eindigen met een zege of een nederlaag. Een metafysische oorlog maakt de zaak gecompliceerder, denkt u?

Eltchaninoff: Zeer zeker. Een geopolitiek conflict kan je in principe oplossen. Je kan een schikking treffen. Maar een conflict over waarden, een beschavingsoorlog, kan alleen maar eindigen met een zege of een nederlaag. Je kan niet met mensen discussiëren die een gay-parade organiseren zoals patriarch Kirill stelde. Daarom is het een gruwelijke beschavingsoorlog. Ik denk dat het geleid heeft tot wat we vandaag in Boetsja zien. De uitroeiing van de andere cultuur. Wat verschrikkelijk is.

Wanneer men, zoals u, denkt te weten wat er door het hoofd van Poetin gaat: kunnen we daaruit besluiten hoe je in dit conflict het best met hem omgaat?

Eltchaninoff: Zeker. Maar de bevindingen zijn niet erg bemoedigend. Het voorbeeld voor Poetin zijn de slachtoffers van het Sovjet-socialisme. Hij heeft voor zijn geboorte twee broers verloren, een kort voor en de andere tijdens de Tweede Wereldoorlog. Poetin biedt zijn volk de mythologie van die oorlog aan: met nazi's, slachtoffers en de Oekraïense bevolking die bevrijd moet worden. Daarvoor moeten soldaten sterven. De verliezen zullen groot zijn. Maar Poetin kan alleen maar eindigen met de zege van Rusland. Hij kan zich niet veroorloven deze oorlog te verliezen. Hij wil in die mythologie blijven, om het even hoeveel slachtoffers bij de Russen of Oekraïners zullen vallen. Wanneer je probeert Poetins Sovjetisme te begrijpen, moet je jezelf voorbereiden op een oorlog die zeer lang kan duren.

En de beroemde schuld van het Westen?

Eltchaninoff: Ik denk dat we allemaal gezondigd hebben. We hebben nooit ernstig genomen wat Poetin al jaren zegt. Hij spreekt al tien jaar over hetzelfde: het Westen. Het liberalisme. De bedreiging voor Rusland. En ik denk dat we hem nooit serieus hebben ingeschat omdat we dachten dat een oorlog tot de onmogelijkheden behoorde.

Opinie Samira Atillah : Dachten voetballers, met al hun privileges, nu echt dat ze onaantastbaar waren? Welcome to the real world, Kompany!

De Morgen SAMIRA ATILLAH20 21 december 2021

“Ik wil gewoon naar huis nu.” Anderlecht-trainer Vincent Kompany zakte zondag eens niet af naar de persconferentie. De topwedstrijd tussen Club Brugge en Anderlecht bleek een match in mineur te zijn. Sommige Club-supporters zouden racistische uitspraken hebben gedaan. Zo werd er volgens Kompany “bruine aap” naar hem en sommige van zijn teamgenoten geroepen.

Meteen na de match stond Twitter dan ook vol met steunbetuigingen voor Kompany en co. “Racisme heeft geen plaats in en buiten een stadion”, klonk het langs verschillende kanten en in verschillende bewoordingen. Dat is correct. Ook ik schaar me achter die veroordelingen.

Racisme kan nooit. Maar toch viel ik bijna van mijn stoel toen ik al die steunbetuigingen zag. Ik moest denken aan al die onbekende mensen die al tientallen jaren racisme aankaarten. Zij die al jaren getuigen over racisme en discriminatie op straat en in hun dagelijks leven. Ik dacht aan al die boeken met getuigenissen die al geschreven waren, en de strijd van vele antiracismeorganisaties. Zij konden nooit op zoveel steun rekenen.

Begrijp me niet verkeerd: ik juich die veroordelingen zeker toe, maar ik heb een hekel aan hysterisch hypocriet gedoe. En vooral aan de dubbele standaard. Het ene racistisch incident is blijkbaar niet gelijk aan het andere. Sommige gekleurde personen, zij het met minder privileges, zijn blijkbaar niet belangrijk genoeg om serieus genomen te worden. Daar kan meneer Kompany ook niets aan doen. Zo zit de maatschappij nu eenmaal al even in elkaar.

Maar al die politici en mensen die zich normaal amper laten horen als er weer eens een schandalig racistisch voorval plaatsvindt, buiten het stadion weliswaar, mogen ook eens nadenken over hun eigen rol in heel het racismedebat. Dit voorval is namelijk een weerspiegeling van de maatschappij waarin we vandaag leven.

Uitspraken over gekleurde mensen passeren al jaren de revue, ook door politici. Over mensen op de vlucht, over de zogenaamde allochtonen, over moslims. Die haat woedt al jaren in de samenleving en werpt stilaan zijn rotte vruchten af.

Ik vraag me af of voetballers nu echt dachten dat ze hier onderuit zouden komen? Neen, zo blijkt. Volgens Het Laatste Nieuws is dit al het vijfde incident in een wedstrijd in korte tijd. Dachten voetballers, met al hun privileges, nu echt dat ze onaantastbaar waren? Welcome to the real world, Kompany! Het is tijd om van die roze wolk af te komen en de wereld te zien zoals ze is, hoe spijtig ook.

Wat me dan nog het meest verbaasde waren de reacties van verschillende politici die opeens vonden dat er actie ondernomen moest worden om racisme aan te pakken, al dan niet in het voetbal. Het zijn diezelfde politici die in het verleden geen moer gaven om praktijktesten. Zij die enkele voorstellen om racisme en discriminatie op de woningmarkt of op de werkplaats aan te pakken tegenhielden. Integendeel. Ze stemden tegen of onthielden zich bij voorstellen, of deden aan symboolpolitiek: zoals de verwaterde mystery calls als doekjes voor het bloeden.

Er werden maandag zelfs persberichten en opinies verstuurd naar onze redactie van politici die een standpunt wilden innemen tegen racisme, naar aanleiding van wat er zondag gebeurd is. Stel je voor. Zij die als het op beleid aankomt amper wakker liggen van de gevolgen van racisme. Dat valt niet uit te leggen aan de gewone mensen in de straat, de Mohamed en Ali, Elif of Samira, die al meermaals racisme hebben aangekaart en behalve de gewoonlijke “wat erg, zeg” te horen geen stap vooruit geraken.

Het toppunt van de hypocrisie vond ik alvast dat de politie maandag aankondigde een onderzoek te openen naar het racisme-incident op Club Brugge. Het is de wens van elk persoon die ooit met racisme te maken kreeg. Zij die tevergeefs beelden plaatsen, of printscreens van racistische bagger, om toch maar gehoord te worden.

Misschien ben ik ergens ook wel ‘opgelucht’ dat dit gebeurde: misschien zien sommigen nu in dat racisme echt is. Akelig dichtbij. En dat het niemand spaart. Zelfs topvoetballers niet.

Maar als er actie komt naar aanleiding van dit incident, laat er dan altijd en consequent actie zijn. Schrijf ook een tweet of een opiniestuk als de kleine Elif haar verhaal doet.

Een stadionverbod voor racisten? Mooi. Maar waar is de aanpak in de brede maatschappelijke context? Zolang er geen deftige en consequente aanpak is zullen zij die racisme nooit serieus nemen ook geen geloofwaardigheid krijgen bij hen die al jaren actie vragen.

PS. We wachten al 21 jaar (!) op een interfederaal actieplan tegen racisme. Ik stel voor: laat die tweets en geveinsde verontwaardiging maar voor wat ze zijn, en aan het werk!

De fantoompijn genaamd Oekraïne (een boeiend stukje geschiedenis)

Marc Reynebeau in De Standaard van 19 maart 2022

Het Rusland van Vladimir Poetin maakt van Oekraïne een oorlogsfront, maar het intens verweven verleden van beide landen is evenzeer een slagveld. Poetins visie op de Oekraïense geschiedenis bepaalt ten gronde zijn denken en zijn oorlog – en waarom die tot mislukken is gedoemd.

De Russische president Vladimir Poetin kan op eenvoudig verzoek een lange uiteenzetting geven over de geschiedenis van Rusland en Oekraïne. Hij spreekt er al vele jaren over en schreef het vorig jaar eens neer in een lang opstel – het is nog te lezen op de website van het Kremlin (als hackers die tenminste niet hebben afgesloten). Dat betoog vatte hij samen in de televisietoespraak waarmee hij goed drie weken geleden de invasie in Oekraïne aankondigde. Die oorlog is voor hem noodzakelijk, omdat hij gelooft in een teleologische geschiedenis, die een voorgeschreven pad naar een welbepaald doel volgt. Wie van dat voorbestemde pad afwijkt, moet worden terechtgewezen, ook al staan wetten in de weg en praktische bezwaren en het internationaal recht. En al moet hij de geschiedenis voor die slechte verstanders in Kiev per kruisraket weer in haar bedding dwingen.

Want draait de oorlog op het eerste gezicht om geostrategische macht en het op zijn nummer zetten van een balsturige buur, het gaat Poetin net zozeer om de nationale identiteit. Daarop steunt zijn nationalistische staatsideologie en ze is doordrenkt van geschiedenis. Of alvast een interpretatie daarvan. Geschiedenis is staatsbelang. Ze bepaalt zowel de missie die hij Rusland toeschrijft als, via zijn zelfopgelegde taak daarin, zijn zelfbeeld. Het is van belang die te kennen, anders is het onmogelijk te begrijpen wat er aan de hand is.

Om die doctrine te stofferen, beschikt hij zelfs over een eigen historisch instituut – de precieze naam ervan wisselt weleens, maar in de kern ervan ligt altijd de aanspraak dat het over de geschiedenis de waarheid en niets dan de waarheid spreekt. Het instituut ziet ook nauwlettend toe op de handboeken geschiedenis in de Russische scholen, want het is de bedoeling dat iedereen er van jongs af hetzelfde over denkt. In de vorming van patriottische burgers staat de kennis van het verleden centraal.

De autocraat Poetin vindt in het verleden alvast de voorbeelden van het type leider dat hij wil zijn, al heetten ze vroeger grootvorst of tsaar, of, met de wat omslachtiger titulatuur sinds dictator Jozef Stalin in 1922 in Moskou de honneurs ging waarnemen, secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie. Of kortweg het meer generieke vozhd, leider – en dat is zo ominus als het klinkt. Referenties aan het verleden zijn belangrijk, want continuïteit schept legitimiteit. Dat is een gedachte die stamt uit de romantiek: wat al lang duurt, heeft zijn bestaansrecht verdiend – een eigenlijk wat tautologische redenering. Dat het al lang zou bestaan, zo vindt Poetin, kan van Oekraïne niet worden gezegd. Daarom kan het ook geen bestaansrecht hebben – of liever, het mag alleen bestaan waar het thuishoort, in de schoot van Moedertje Rusland.

Vladimir de Heilige

Er valt nochtans wel wat te zeggen voor Poetins bewering dat Rusland en Oekraïne een lange geschiedenis delen, ook cultureel. Hij heeft het graag over een 'spirituele eenheid'. Historisch vormen ze een tweeling, of samen met Wit-Rusland zelfs een drieling, al zag het geheel er aanvankelijk niet uit als een drie-eenheid. Dat volgde pas later. In zekere zin is Rusland territoriaal zelfs gegroeid uit wat nu Oekraïne is. Dat begon ruim 1.000 jaar geleden, toen het Kievse Rijk (Kiev Roes) in de late 9de eeuw ontstond, een voor die tijd in oppervlakte erg grote eenheid die elders in Europa als Roethenië bekendstond. Dat Slavische rijk had de huidige, in de 5de eeuw gestichte hoofdstad van Oekraïne als centrum en zetel van de macht.

Daar zetelde in de late 10de eeuw grootvorst Vladimir. Dat het Kievse rijk een Slavische 'afgoderij' inruilde voor het christendom, kwam door zijn toedoen. Zo werd hij Vladimir de Heilige, want 'bekeerder van Rusland'. Hij had zich in 988 laten dopen in Chersonesos, nabij Sebastopol op de Krim – daar staat een naar hem genoemde kathedraal. Vanaf 2001 begon Poetin zijn heilige voornaamgenoot geregeld in herinnering te brengen. Het kon dienen als extra motief om dat onder Oekraïne bengelende schiereiland in 2014 te annexeren. In diezelfde logica is Moskou dezer dagen op zoek naar een geschikte plek in de stad om een – alstublieft – 17 meter hoog standbeeld van de grootvorst neer te poten. Kwestie dat er niet alleen in Kiev zo'n imposant beeld van de man zou staan – het is een iets subtielere vorm van annexatie.

In zekere zin is Rusland territoriaal gegroeid uit wat nu Oekraïne is. Dat begon ruim 1.000 jaar geleden, toen het Kievse Rijk in de late 9de eeuw ontstond

Als Poetin nog eens kruisraketten op Kiev afstuurt, kan hij er dus maar beter op letten dat ze daar niet per abuis inslaan op het Lavraklooster, dat de herinnering aan de doop van Vladimir levendig houdt, of de Sint-Sofiakathedraal, die niet toevallig aan dezelfde heilige is gewijd als de Aya Sofia in Istanboel, ex-Constantinopel. Deze middeleeuwse heiligdommen van de Russische orthodoxie symboliseren hoe de wereldlijke en de religieuze macht zich samen ontwikkelden en wederzijds stutten.

Ook Poetin sloot zo'n alliantie, met de Russische orthodoxe kerk, na vele decennia van officieel atheïsme onder het communistische regime, het afbreken van kerken inbegrepen. Hij bevestigde dat symbolisch door het stof van de tweekoppige adelaar te blazen. Dat staatsembleem stamt uit de tsarentijd en was na de revolutie van 1917 afgeschaft. Als nationaal wapen verbeeldt het net de eenheid van kerk en staat. Die alliantie sterkt Poetin in zijn houding tegenover Oekraïne: het geloof is de essentie van wat hij beschouwt als die spirituele eenheid die – zegt de nationalist in hem – meteen ook een statelijke eenheid moet inhouden.

In die dynamiek gaf de Russische -orthodoxe kerk Poetin haar zegen voor zijn agressie tegen Oekraïne. Al was het maar, zoals patriarch Kirill het verantwoordde, om de Slavische beschaving te vrijwaren van wat voor hem kennelijk het toppunt van decadentie is, de Gay Pride Parade. Ja, sinds 2013 gaat die in Kiev wel elk jaar uit, weliswaar nooit zonder even regelmatige tegenbetogingen. Patriarch Kirill heeft overigens nog een andere reden om gramstorig te zijn: in 2019 ruilden twee orthodoxe kerken in Oekraïne het patriarchaat van Moskou in voor dat van Constantinopel.

Grensland

Oekraïne is een grensland – dat is ook de letterlijke betekenis van zijn naam. Dat is het omdat het op een culturele breuklijn ligt, tussen de Latijnse en de Byzantijnse wereld, tussen een katholiek of protestants Westen en een orthodox Oosten. Maar daar vindt de naam niet zijn oorsprong. Oekraïne ging tot de periferie behoren doordat het Kievse rijk verbrokkelde en zijn zwaartepunt van Kiev in noordoostelijke richting verschoof, naar Moskou en Sint-Petersburg. De

naam kreeg een tweede betekenis vanaf de 16de eeuw, als grensland tussen Polen en het kanaat van de Krim, een vazalstaat van het Osmaanse rijk waar vooral Krim-Tataren woonden.

Veel later kwam dat deze islamitisch-Turkse bevolking duur te staan. Omdat Stalin haar verdacht van collaboratie tijdens de nazibezetting in de Tweede Wereldoorlog, legde hij haar een collectieve straf op: ze werd in 1944 integraal gedeporteerd naar een andere toenmalige Sovjetrepubliek, Oezbekistan. Na het instorten van de Sovjet-Unie in 1989 werden de Krim-Tataren verlost van hun binnenlandse ballingschap, maar op de Krim troffen ze niet veel aan om naar terug te keren.

In de late middeleeuwen onderging Oekraïne als transitgebied meerdere invallen, onder meer door de Mongolen, later door Litouwen in het noorden en Polen in het zuidwesten, in de 16de eeuw samengevoegd in een steeds meer door Polen gedomineerd Gemenebest. Het verging de regio daarom niet beroerd, maar het Kievse rijk was gedesintegreerd, wat een afstand creëerde tegenover Moskou. Temeer omdat Polen er het roomse christendom binnenbracht. Het is vandaag nog te merken aan de katholieke aanwezigheid in westelijk Oekraïne, vooral rond Lviv. Die erfenis speelt ook zichtbaar mee in de opvallende zorg en aandacht van Polen vandaag voor Oekraïne en voor de vluchtelingen daarvandaan. In de 16de eeuw maakte de rigide katholieke contrareformatie via Polen wel een eind aan de religieuze tolerantie die er lang heerste.

Oekraïense Kozakken startten een rebellie tegen het Gemenebest (de Tsjmelnytski-opstand), die leidde tot de stichting van een statelijke zelfstandigheid in het Kozakken-hetmanaatsgebied, een kleine versie van het huidige Oekraïne zonder het gebied ten westen van de Dnjepr. Dat bleef Pools en werd later een deel van het Habsburgse rijk Oostenrijk-Hongarije. Toegang tot de Zwarte Zee had die regio al evenmin, want de hele kust hoorde bij het kanaat.

Het hetmanaatsgebied zocht dan veiligheidshalve bescherming in het oosten, bij tsaristisch Rusland. Maar dat viel danig tegen, toch toen naar het eind van de 18de eeuw tsarina Catharina de Grote niets bleek te voelen voor lokale autonomie in haar rijk. Ze schafte het hetmanaatsgebied af, integreerde het, net als het kanaat van de Krim, in haar almaar groter wordende imperium en russificeerde het drastisch. Anton Tsjechov zou de Krim verbeelden als een imperiale lusttuin, in de Sovjettijd werd het een resort voor de elite, vernieuwer Michail Gorbatsjov was er in 1991 aan het uitblazen toen een militaire opstand in Moskou mislukte, waarna de al kwijnende Sovjet-Unie de doodsteek kreeg en het uur was aangebroken van president Boris Jeltsin en, in diens spoor, Vladimir Poetin.

Heersers die Rusland groot hadden gemaakt en gerussificeerd, Catharina de Grote voorop, werden Poetins nieuwe modellen

Bij de vorming van de Sovjet-Unie werd de voormalige creatie van de Kozakken de Sovjetrepubliek Oekraïne. Pas in 1939, nadat Stalin en Hitler Centraal-Europa onder elkaar hadden opgedeeld, kwam het westelijke, Poolse deel erbij. Daar ligt de bron van de split die zich nog altijd in Oekraïne aftekent, tussen een meer op het Westen gericht deel en een meer op Rusland gerichte oostelijke helft, die bovendien opgezaagd zit met een verouderde industrie. In 1954 kwam ook de Krim erbij, als 'vriendschapsgebied' van het Russische volk aan het Oekraïense. Partijleider Nikita Chroesjtsjov, zelf een Oekraïener, had dat geregeld, om de intrede van Oekraïne in Rusland drie eeuwen eerder te vieren.

Oekraïne was gepacificeerd, dachten ze in Moskou. Maar de geschiedenis had wonden geslagen. Het oosten, dat diep verwickeld was geraakt in de wrede burgeroorlog die na de revolutie in Rusland woedde, werd in 1932 getroffen door een hongersnood die miljoenen levens eiste en nu de Holodomor wordt genoemd, een 'genocide' om de Oekraïeners te disciplineren. De historische ervaring – 8 miljoen doden in de Tweede Wereldoorlog is niet niets – zou de

Oekraïense diversiteit tot een eenheid smeden. Zo presenteerde het land zich na de oorlog ook. Het kon zelfs in zijn eentje, naast de Sovjet-Unie zelf, stichtend lid worden van de Verenigde Naties.

Het derde Rome

In westelijk Oekraïne was lang een anti-Pools ressentiment blijven woekeren, dat in het interbellum de basis had gelegd voor een uiterst rechts nationalisme. Het kende in de Tweede Wereldoorlog directe uitlopers in een aanzienlijke Oekraïense collaboratie met nazi-Duitsland. Boegbeeld Stepan Bandera zou in het nieuwe Oekraïne vanwege zijn dan vooral als anti-Sovjet geduide nationalisme een heldenstatus krijgen, straatnamen en standbeelden inbegrepen. Zo dachten ze er in Oost-Oekraïne ook over, maar dan vanwege de Holodomor. Wat Poetin nu het argument verschaft dat hij met zijn oorlog ook dringend het neonazisme de kop moet indrukken. Vandaag voelt de Russische Federatie het gemis van Oekraïne nog altijd aan als fantoompijn, schreef het blad History Today. Dat is ook zo bij Poetin, wat zijn nationalistische kijk op de geschiedenis radicaliseerde. Eerst spiegelde hij zich aan tsaren als Peter de Grote, die Rusland wou moderniseren op basis van de waarden van de verlichting. Voor Poetin zouden ze het land integreren in het Grote Europese Huis.

Maar de drang naar autonomie in Oekraïne en Georgië in het eerste decennium van deze eeuw deed hem van mening veranderen. Heersers die Rusland groot hadden gemaakt en gerussificeerd, Catharina de Grote voorop, werden zijn nieuwe modellen. Hij ontleent aan hen een visie die zich niet langer op Europese waarden richt, maar op de mystiek van Russische grootheid met een gespierd leiderschap, dat geen gezag wil verdienen, maar ontzag afdwingt, ook gewapenderhand. Met een religieuze dimensie als historische zingeving, waarin Rusland, als opvolger van Byzantium, het 'derde Rome' moet worden. Poetin gelooft dat.

Het Oekraïense patriottisme heeft geen nood – niet meer – aan een nationalisme dat teert op een groots of mystiek verleden

Met zijn agitatie bij separatisten in Oost-Oekraïne probeerde Poetin een verdeel-en-heerspolitiek uit om het regime in Kiev weer in het gareel te krijgen. Wat hij heeft bereikt, is zowat het tegendeel daarvan. Want dat levert ook de Russischsprekenden daar in het Donetsbekken al acht jaar lang niets dan oorlog op. Mensen worden dat moe. Ook russofielen delen daarom in het opmerkelijke patriottisme dat de oorlog nu aanwakkert bij de Oekraïners. Het inspireert hen – voor zover dat te zien is door de fog of war – tot grote onverzettelijkheid tegenover die nochtans even machtige als meedogenloze invaller.

Dat laatste kan iets leren over de aard van dat patriottisme. Dat heeft geen nood – niet meer – aan een nationalisme dat teert op een groots of mystiek verleden. De Oekraïense geschiedenis is daarvoor te gecompliceerd, te contingent, te wisselvallig en te weinig rechtlijnig. En de realiteit van de oorlog is er nu ook te concreet voor. Even concreet is het aanbod dat Poetin hen doet: autocratie, staatscontrole, religieuze bekrompenheid, militarisme, corruptie. Wat is dan nog aantrekkelijk aan spirituele eenheid, als slechts onvrijheid en repressie er de ingrediënten van zijn? Daarvoor zijn de hipsters in Kiev of Lviv niet meer warm te krijgen.

Veel Oekraïeners, zeker de jongeren, zijn ondertussen te veel vrijheid gewend. Die kwijtraken zou hun vorm van fantoompijn worden. Het kan hen leiden tot een positieve keuze voor wat de Duitse filosoof Jurgen Habermas 'constitutioneel patriottisme' noemde. Dat steunt niet op vage, vaak dubieuze historische aanspraken, maar op de gehechtheid aan vaste en heldere beginselen rond democratie en mensenrechten. Klassieke nationalist zien daarin slechts een kille juridisering, maar dan ontgaat hen het ook emotioneel geladen, collectieve engagement dat die keuze meebrengt. Dat engagement is wat vandaag elke dag in de straten en de schuilkelders

van Oekraïne te zien is. En vooral: het erkent en waardeert mensen in hun kracht en creativiteit. Want de toekomst is dan wat ze zelf moeten maken, niet iets dat ze passief moeten ondergaan als een voorbeschikt pad uit het verleden. Alleen omdat Poetin het zo heeft verzonnen, maar waar ze zelf niets over te zeggen kregen.

Yuval Noah Harari: 'Het is niet te laat of te moeilijk om het klimaat te redden'

In hoeverre mag je de mens veranderen? Is het klimaat in de eerste plaats een verhaal van CO2-uitstoot, of van intergenerationele solidariteit? En het humanisme loopt op zijn einde, maar wat komt erna? Volgens Yuval Noah Harari was filosofie vroeger een beetje luxe, maar moet ze zich nu over allesbepalende vragen buigen.

Na de publicatie van de Engelse vertaling van Sapiens in 2014 stootte de Israëlische historicus en filosoof Yuval Noah Harari door tot de eredivisie van publieke intellectuelen, een positie die hij consolideerde met Homo Deus (2017) en 21 lessen voor de 21ste eeuw (2018). Het centrale thema van Harari is de notie dat de menselijke samenleving grotendeels aangedreven wordt door het vermogen van onze soort om te geloven in wat hij fictie noemt: dingen die hun kracht ontlenen aan het feit dat ze uit onze collectieve verbeelding voortkomen, of het nu gaat om goden of naties. Ons geloof in zulke ficties stelt ons in staat samen te werken op maatschappelijk niveau.

Harari is, door de ruime reikwijdte van zijn boeken, gaande van de prehistorie tot een duistere verre toekomst, zowat een wandelende rorschachtest geworden. "Er bestaan nogal wat misverstanden over mij", zegt Harari (45), coauteur van het onlangs gepubliceerde Sapiens: A Graphic History, Volume 2 (het jongste deel van een reeks graphic novels op basis van zijn werk). "Voor de ene ben ik een profeet van de apocalyps, voor de andere de eeuwige optimist." Wat natuurlijk allebei het geval kan zijn. "Als de boeken eenmaal verschenen zijn, heb je geen vat meer op de ideeën", zegt hij.

Een van de grote ideeën over de mensheid die u mee populariseerde, namelijk dat ficties of sociale constructies politieke macht hebben of dat de homo sapiens misschien door de technologie voorbijgestoken zal worden, dateren eigenlijk al van een tijd voordat u erover begon te schrijven. Wat maakt uw manier om ze over te brengen dan zo begeistertend?

"Eén hypothese is dat ik uit het vakgebied van het historisch onderzoek kom. Veel recente pogingen om tot een grote synthese te komen stammen uit de biologie, de evolutietheorie, de economie of de sociale wetenschappen.

“In de voorbije decennia hebben de humane wetenschappen het zowat opgegeven, en werd het bijna taboe om nog grote verhalen te bedenken. Maar het perspectief van de humane wetenschappen is essentieel. Veel van de filosofische problemen die de mensheid al duizenden jaren lang dwarszitten, worden nu praktisch.

“Vroeger was filosofie een beetje een luxe: je kunt je ermee bezighouden of niet. Nu moet je echt cruciale filosofische vragen beantwoorden over wat de mensheid precies is, of wat ethisch handelen inhoudt als het over pakweg nieuwe biotechnologische technieken gaat.

“Ik heb mensen dus misschien geraakt omdat ik het vanuit het perspectief van het historisch onderzoek of de filosofie bekijk, en niet vanuit het perspectief van de biologie of de economie. Bovendien is mijn meest centrale idee eenvoudig. Het is het primaat van de ficties, dat je om de wereld te begrijpen verhalen ernstig moet nemen. Het verhaal waarin je gelooft, bepaalt de maatschappij die je creëert.”

Als u werkt met als doel tot ruime conclusies over de mensheid te komen, is het dan moeilijk om te beslissen welke van die conclusies banaal zijn?

“Weet je wat ik heb ontdekt? Hoe banaler ze zijn, hoe meer mensen onder de indruk zijn.”

Is dat de truc?

“Kijk naar alles wat ik vertel over fictieve verhalen. Dat was een van de elementairste dingen die ik in mijn eerste bachelorjaar geschiedenis aan de universiteit leerde. Ik dacht dat het het meest banale was, iets dat werkelijk iedereen weet. Maar toen bleek dat het voor veel mensen echt een grote revelatie was: dat je die sociale constructies en intersubjectieve werkelijkheid (ideeën of overtuigingen die alleen bestaan als verschillende mensen ze delen, DM) hebt. Ik vond het het meest banale wat er was.”

Maakt dat u cynisch, dat wat u het meest banale vindt uiteindelijk razend populair wordt? Volgens uw eigen medewerkers zijn er van Sapiens wereldwijd meer dan twintig miljoen exemplaren verkocht.

“Nee. Het betekent alleen dat er een grote communicatiekloof tussen grote delen van de wetenschappelijke gemeenschap en grote delen van het publiek bestaat. De dingen die al vele jaren geweten zijn en aanvaard worden door de wetenschap en onderzoekers zijn nog altijd groot nieuws voor het publiek. Het is nu eenmaal zo.”

De klimaatjongeren maken van ‘zoiets vaags als CO2 in de atmosfeer een krachtig menselijk drama over de oudere generatie die de jongere offert.’ Beeld AFP

De klimaatjongeren maken van ‘zoiets vaags als CO2 in de atmosfeer een krachtig menselijk drama over de oudere generatie die de jongere offert.’ Beeld AFP

Een onderwerp waarover de wetenschappelijke gemeenschap duidelijk heeft gecommuniceerd is de omvang van de klimaatcrisis. Het verhaal dat zij en veel andere mensen vertellen, is verschrikkelijk urgent. Waarom ontbreekt dan toch nog de wereldwijde politieke wil om het probleem aan te pakken op een manier die de catastrofes die zullen komen kunnen opvangen? “Het is belangrijk om menselijke vijanden te hebben om een verhaal te creëren dat aanslaat. Met de klimaatverandering heb je dat niet. Onze geesten zijn niet afgesteld op dat soort verhalen. Toen we evolueerden als jagers-verzamelaars, was het nooit zo dat we het klimaat konden veranderen op een manier die ons zou schaden, en dus was dat geen verhaal dat ons

interesseerde. Waar we wel in geïnteresseerd waren, was het verhaal dat sommige mensen in de stam samenzwoeren om ons te doden.

“We hebben dus een narratief probleem met de klimaatverandering. Het goede nieuws is dat het niet te laat of te moeilijk is om er iets aan te doen. Volgens de beste rapporten die ik gelezen heb, volstaat het om 2 procent van het globale jaarlijks bbp te investeren in milieuvriendelijke technologie en infrastructuur om een catastrofale klimaatverandering te voorkomen. Het mooie aan die 2 procent is dat het - ook al is het veel geld - totaal realistisch is.

“Als het 20 procent was, zou ik zeggen: ‘Vergeet het, het is te laat.’ Maar 2 procent? De taak van de gemiddelde politicus is 2 procent van de begroting te verplaatsen van hier naar daar. We weten hoe we dat moeten doen. We moeten wegblijven van de apocalyptische redenering dat het te laat is en dat de wereld vergaat, en het praktischer benaderen: 2 procent van de begroting. Meer is het niet.”

Is de verschuiving van 2 procent van het bbp wel beklijvend genoeg als verhaal?

“Twee procent van het bbp klinkt niet heel indrukwekkend, maar daar gaat het juist om. Het is hoopvol. Het is dus niet zo dat we de hele economie moeten omgooien en opnieuw in grotten moeten gaan leven. We moeten gewoon 2 procent van de begroting verschuiven. Ik vind dat wel degelijk een krachtige boodschap.

“En er zijn nog andere verhalen. Als je kijkt naar bewegingen zoals die van Greta Thunberg en de hele jongerenbeweging - die zeggen tegen de wereld: jullie offeren ons op het altaar van hebzucht en onverantwoordelijkheid. Het is niet langer zoiets vaags als CO2 in de atmosfeer. Het is een menselijk drama over de oudere generatie die de jongere offert. Dat is krachtig.”

Ik weet dat u deze vraag in diverse varianten regelmatig voorgeschoteld krijgt, maar toch: wat vindt u ervan dat uw werk in Silicon Valley zo populair is? U wijst er keer op keer op dat het werk dat mensen daar doen heel gevaarlijke implicaties heeft. Uw populariteit in die kringen kan toch geen toeval zijn?

“Daarover vallen veel dingen te vertellen. Een van de redenen is volgens mij dat ik, hoewel ik kritiek uit op sommige van hun praktijken en onderstreep dat ze een groot gevaar voor de mensheid inhouden, er ook op wijst dat hun werk misschien wel het belangrijkste is wat er momenteel op onze planeet gebeurt. Dus als je hen bekritiseert, en tegelijk het belang benadrukt van wat ze doen, dan streelt het hun ego. Ze kunnen immers denken dat de toekomst van de planeet in zekere mate in hun handen ligt.

“Ik wil ook niet te hard zijn voor die figuren: ik denk echt niet dat ze kwaadaardig zijn. Ze hebben ook goede dingen gedaan. Ik heb mijn echtgenoot (ook zijn zaakwaarnemer, DM) via een van de eerste datingapps voor homo's in Israël online leren kennen. Ik ben daar dankbaar voor, want hoe leer je als homoseksuele man in een klein Israëlisch provinciestadje anders mannen kennen?

“Wat ik wel kan zeggen over Silicon Valley is dat ze de enorme impact van wat ze doen niet vatten. Ze wilden de wereld veranderen, maar hoopten dat te doen vanuit verregegaande kennis van technologie en niet vanuit een groot begrip van geschiedenis en de samenleving en psychologie.

“En er speelt ten slotte nog iets anders mee. Ik weet als historicus dat teksten een eigen leven gaan leiden. Kijk naar de mensen die het Nieuwe Testament schreven. Als zij zouden zien wat de inquisitie en de kruisvaarders deden met ideeën zoals de andere wang toekeren of dat de zachtmoedigen de aarde zullen beërven, dan draaien ze zich om in hun graf. Maar zo werkt de geschiedenis. Wat kun je eraan doen?”

Zijn er ook ideeën waarop u momenteel broedt die volgens u misschien te radicaal voor uw publiek zijn?

“Ik zal twee voorbeelden geven, een groot en een klein.

“Toen ik Homo Deus schreef, was ik vooral geïnteresseerd in wat er na het humanisme en na het liberalisme zou komen. Ik vond het liberalisme en het humanisme de beste verhalen waarmee de mensheid ooit op de proppen was gekomen. Nu moeten we dat overstijgen vanwege de technologische revoluties van de 21ste eeuw, die de meest elementaire ideeën en aannames van het humanisme en het liberalisme ter discussie stellen.

“Maar in de voorbije vijf jaar heb ik me teruggetrokken uit dat grensgebied vanwege politieke ontwikkelingen in grote delen van de wereld. En ben ik bezig geweest met achterhoedegevechten om mensen te overtuigen van het humanisme en het liberalisme, terwijl ik eigenlijk vooral geïnteresseerd ben in wat daarna komt.”

En wat komt erna?

“Dat weet ik niet zo goed. Ik ben niet veel verder geraakt dan wat al in Homo Deus stond (waarin Harari de ‘opkomende religie’ van het ‘dataïsme’ beschreef, dat stelt dat het hele universum uit datastromen bestaat en dat de waarde van alles bepaald wordt door de bijdrage ervan aan dataverwerking, DM). Ik onderzoek op welke manier de informatierevolutie het menselijke individu uit elkaar doet vallen, dat toch de basis van het humanisme en het liberalisme vormt. Voor zover ik dat kon inschatten, is het nieuwe fundament de stroom van data-informatie in de wereld, in die mate dat het moeilijk wordt om precies te bepalen wat dat is, een organisme, een mens.

“Een mens is niet langer dat magische zelf, autonoom, met een vrije wil, in staat beslissingen te nemen over de wereld. Nee, een mens is net zoals andere organismen niet meer dan een informatieverwerkend systeem gevat in een continue flow. Het heeft geen vaste kenmerken. Wat zijn de implicaties daarvan in politiek opzicht? In maatschappelijk opzicht? Dat weet ik niet. Het is iets wat ik heel graag wil onderzoeken.”

Wat is het kleine voorbeeld?

“Het kleine grensgebied. Ik ben een boek aan het lezen over nieuwe theorieën betreffende transgender en non-binaire personen enzovoort. Het vorige boek dat ik las, ging over het vroege christendom. Het viel me op hoe vergelijkbaar dat is. Het klinkt misschien bizar, maar in de discussie over gender komt veel terug van waar de vroege christenen over discussieerden met betrekking tot de aard van Christus en de drievuldigheid. Wat die vroege christenen eigenlijk vroegen, is of Christus een non-binair persoon was. Is Christus goddelijk of menselijk of zowel goddelijk als menselijk of noch goddelijk noch menselijk?

“Het lijkt op veel discussies die we nu voeren over de aard van de mens en de individuele persoon. Kunnen we beide zijn? Kunnen we slechts één zijn? ‘En als jij niet denkt zoals ik, dan ben je een ketter.’ De kampioenen in het vroege christendom waren de martelaars en de

ascetische monniken - je had die Simon die jarenlang op een pilaar stond (Simeon de Pilaarheilige, een christelijke kluizenaar die in het vijfde-eeuwse Syrië tussen 35 en 42 jaar lang op een pilaar stond, DM). Ze gingen na wat de limieten van het menselijk lichaam waren met wat er voor hen voorhanden was.

“Met de genderkwestie nu heb je meer vragen over wat je kunt doen met het menselijk lichaam; we kunnen het op die manier en op zulke wijze veranderen. Er zijn enorme verschillen, maar de neuronen in mijn brein gingen een gesprek aan over het vroege christendom en de huidige genderdiscussie.”

Maar goed dat de geschiedenis ons toont dat alle discussies in het christendom op vriendschappelijke wijze beslecht werden.

“Je moet weten: in die tijd hadden die minuscule christelijke sekten en hun discussies niets te betekenen. Maar achteraf bleek dat die doctrinaire discussies en wie daarbij won en wie verloor een enorme impact op de menselijke geschiedenis hadden.

“En dat brengt me bij een ernstiger gedachte. Ik denk dat de reden waarom er zo veel politieke heisa bestaat over discussies over transgender mensen en non-binaire personen en dies meer komt doordat mensen misschien onbewust aanvoelen dat de discussies in de toekomst zullen gaan over wat we met het menselijk lichaam en het menselijke brein kunnen doen. Hoe kunnen we ze verbouwen? Hoe kunnen we ze veranderen?”

“De eerste praktische plek waar we met die vragen in aanraking komen is rond gender. Je kunt zeggen dat mensen schijnheilig zijn en altijd op hun hoede zijn als het gaat over geslacht en gender, maar ik denk dat mensen onbewust beseffen dat dit de eerste discussie over transhumanisme (het geloof dat de mensheid door wetenschap en technologie onze huidige fysieke en mentale beperkingen kan overstijgen, DM) is. Het gaat over wat we technologisch kunnen doen om het menselijk lichaam, het menselijk brein, de geest te veranderen. Dat verklaart al die hoogoplopende discussies.”

Voor u gaat de discussie over gender, die je gewoonweg kunt zien als de wens van een groep mensen om hetzelfde als anderen te worden behandeld, fundamenteel over angst voor transhumanisme? Wat zegt dat over u én over de verhalen die u het meest fascineren?

“Dat is precies het punt. Transhumanisme gaat over wat het betekent mens te zijn. Er zijn verschillende vormen van transhumanisme, maar één interpretatie is dat het transhumanisme het ware potentieel van de mens vervult. Wat natuurlijk weer afhangt van de manier waarop je invult wat het betekent om mens te zijn. Dat is de vraag die we willen onderzoeken, en het is het een vraag zonder gemakkelijke antwoorden.”

Wie is Yuval Noah Harari?

- 45 jaar

- Geboren in Kiryat Ata, Israël, in een niet-gelovig joods gezin

- 1993-1998: studeerde geschiedenis aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem

- 2002: behaalde zijn doctoraat in Oxford. Zijn specialiteit is de militaire geschiedenis van de middeleeuwen.
- 2005-heden: hoogleraar aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem
- 2011: Sapiens, een kleine geschiedenis van de mensheid verschijnt in het Hebreeuws
- 2014: kent zijn wereldwijde doorbraak na de Engelse vertaling van Sapiens. Het boek verschijnt dan ook in het Nederlands
- 2015 Homo Deus: een kleine geschiedenis van de toekomst verschijnt in het Hebreeuws. Het boek verschijnt twee jaar later in het Nederlands.
- 2018: publicatie van 21 lessen voor de 21ste eeuw
- Van zijn boeken werden 35 miljoen exemplaren verkocht in 65 talen.
- 2020: ontvangt een eredoctoraat van de Vrije Universiteit Brussel

AGENDA JUNI – Juli – Augustus 2022

INHOUDELIJK THEMA NIEUWE WERKJAAR WIJ ZULLEN DOORGAAN, GEDRAGEN DOOR EEN NIEUWE STILTE

Woensdag 31 mei om 20 uur: Dagelijks Bestuur. We bereiden de slotviering van 26 juni voor.

Dinsdag 7 juni van 19.45 tot 22 uur: Bijbelsleerhuis. We sluiten onze actualiserende lezing van de Romeinenbrief af en kijken uit naar volgend leerhuisjaar rond het vierden boek van de Thora: NUMERI of BEMINDBAR (in de woestijn).

Zondag 26 juni om 10.30 uur

SLOTVIERING – EEN MOMENT VAN DANKBAARHEID

Deze viering wordt voorbereid door het Dagelijks Bestuur van Jebron

VANAF ZONDAG 4 JULI: VIER VAKANTIEVIERINGEN

Op volgende zondagen:

10 juli

24 juli

7 augustus

21 augustus

DE STARTVIERING VAN VOLGEND WERKJAAR IS GEPLAND OP **ZONDAG 25 SEPTEMBER** OM 10.30 UUR. ROND HET THEMA “VRIJHEID IS MEER DAN IK IK IK.....”

Jebbron Info

Wens je Jebbron-Info niet meer te ontvangen, geef dan een seintje via mail.

Jebbron vzw ; Open Huis voor Vorming en Pastoraat

Nieuw Mailadres : jebbron@jebbron.be

Nieuwe Website www.jebbron.be

Raad van Bestuur: Inge De Bruyn, Paul De Witte, Luc D'Hooghe, Annie Maes, Kristien Renneboog, Erik Van Assche

Liturgieverantwoordelijke Paul De Witte